

Van ve Yöresinde Sığır ve Koyunlarda Görülen Cerrahi Hastalıkların Değerlendirilmesi*

Hüseyin KORKMAZ¹ Loğman ASLAN²

¹Hakkari Tarım İl Müdürlüğü, Hakkari, Türkiye

²Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Cerrahi AD, Van, Türkiye

Geliş tarihi: 19.11.2008

Kabul Tarihi: 01.12.2008

ÖZET

Bu çalışmada; Van ili ve yöresinde sığır ve koyunlarda görülen cerrahi hastalıkların mevsimlere dağılımları ile barınak yapısı, yetiştirici gelir durumu ve bakım besleme ilişkileri istatistiki olarak değerlendirildi. Çalışmanın materyalini Van merkez ilçe, Gürpınar, Gevaş, Muradiye ve Özalp ilçelerine bağlı 25 köy ve bu köylerde yaşayan 250 hane ile yapılan anketler oluşturmaktadır. Anketler istatistiki olarak değerlendirilmiştir. Anket sonuçlarına göre cerrahi hastalıklar %34.90 ile 2. sırayı aldığı gözlenmiştir. Alınan verilerde cerrahi hastalıklar içinde ilk sırayı deri ve ayak hastalıklarının aldığı belirlendi. Bu hastalıkları travma, kitlesel lezyonlar, göz hastalıkları ve anomaliler takip etmektedir. Cerrahi hastalıkların mevsimlere dağılımı incelendiğinde ilkbahar mevsiminde en sık ayak hastalıkları ve anomaliler, yaz mevsiminde deri hastalıkları ve yaralanmalar, sonbaharda kitlesel lezyonlar, kışın ise göz ve ayak hastalıkları görülmüştür. Yetiştiricilerin bilgilendirilmesi, barınak koşullarının iyileştirilmesi, koruma ve kontrol önlemlerine dikkat edilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler

Van, Sığır, Koyun, Cerrahi, Hastalık

Evaluation of Surgical Diseases of the Cattle and Sheep in Van Regions

SUMMARY

In this study; it was evaluated the seasonal distributions of the surgical diseases occurred in the cattle and sheep in Van and its vicinity and their relationships with the sheltering types, the economical statues of the breeders and maintenance and nutrition. The material of the study is consisted of a questionnaire work applied to 250 farmers lived in Van and the villages belong to Gevaş, Muradiye, Gürpınar and Özalp districts. The result was statistically evaluated. According to the result of this questionnaire, the surgical diseases were the second with 34.90 % and among these diseases, the skin and foot diseases were the first, which were followed successively as ratio by fracture and dislocation injuries, mass lesions, ocular diseases and anomalies. When the surgical diseases were evaluated regarding seasonal variation; it was found to be more common foot diseases and anomalies in spring, skin diseases and injuries in summer, mass lesions in autumn and ocular and foot diseases in winter. Improving the stable's conditions, enhancing preventive and control measures, training the breeders appear to be necessary.

Key Words

Van, Cattle, Sheep, Surgical, Diseases

GİRİŞ

Van, Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesinde 19.069 km² toprak ve Gölü ile birlikte toplam 21823 km² alana sahiptir. Van ili merkez ilçe dahil 12 ilçe 10 bucak 575 köy 401 mezra bulunmaktadır. Van ilinin gelir kaynakları tarım, sanayi ve sınır ticareti oluşturmaktadır Tarımsal geçim kaynaklarının büyük kısmını ise küçük ve büyük baş hayvancılık teşkil eder. Van ili tüm ilçeler, köyler ve bucaklar dahil toplam 197.790 büyükbaş, 2.360.639 küçükbaş hayvan bulunmaktadır (23).

Doğu Anadolu Bölgesi iklimi şiddetli karasal olmasıyla dikkati çeker. Ortalama olarak yılın 35 günü kar yağışlı ve 80 günü karla kaplıdır.

Van ilinde hayvan sağlığı anlamında faaliyet gösteren Veteriner Fakültesi Araştırma Hastanesi, Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri, 13'ü ilçelerde olmak üzere toplam 32 özel

kllinik yetiştiricilere hayvan sağlığı hizmeti vermektedir (23).

Cerrahi hastalıklar diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemiz sığır ve koyun yetiştiriciliğinde karşılaşılan en önemli sağlık problemlerinden birisidir. Kültür ırkı hayvan sayısının artmasına rağmen ekonomik verim buna paralel olarak artmamaktadır. Buda yüksek oranda ekonomik kayıplara neden olmaktadır. Cerrahi hastalıklardan sığırlarda en çok görülen ayak hastalıkları olduğu ifade edilmektedir (12, 27).

Ahır zemini, bağlama yeri ön-arka mesafesi, ahır havalandırması ve gezinti alanlarının durumu gibi faktörlerin cerrahi hastalıkların oluşumu ile ilgili önemli çevresel faktörler olduğu bildirilmektedir (24, 25, 29). Düz ve kaygan zeminlerde hayvanlar kayıp düşerler, bunun sonucunda ciddi yaralanmaların olduğu rapor edilmektedir (4, 19).

Ahır ve ağlların hijyenik şartları taşımaması, dar ve sıkışık barındırma, yeterli havalandırmanın olmaması, cerrahi hastalıkların artmasına neden oluşturur (9).

Sorumlu araştırmacı:logmanaslan@gmail.com

* Bu araştırma, aynı isimli Yüksek Lisans Tezinden özetlenmiştir

Koyun yetiştiriciliğinde görülen önemli ayak hastalıkları arasında, bir çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de görülen spesifik, enfeksiyöz ve bulaşıcı nitelikteki hastalıklar önemlidir. Van yöresinde hayvan hareketlerinin arzu edilen tarzda tam olarak kontrol altına alınamaması, koyun varlığını tehdit eden bu tür hastalıkların yaygınlaşmasına neden olmaktadır (8, 13, 16, 22).

Van ve çevresinde Veteriner Fakültesi Cerrahi Anabilim Dalı Kliniğine gelen sığır hastalıklarında ilk sırayı ayak hastalıkları, 2. sırayı ise mide barsak hastalıkları ve buzağı göbek lezyonlarının oluşturduğu bildirilmektedir. Koyunlarda ise en çok atresia ani-recti gibi anomaliler ve ayak hastalıkları görülmektedir (3).

Bu çalışmada; Van ili ve yöresinde sığır ve koyunlarda görülen cerrahi hastalıkların, mevsimlere dağılımı, barınak yapısı, yetiştirici gelir durumu ve bakım besleme ile ilişkisi araştırıldı.

MATERYAL VE METOT

Bu çalışma Van merkeze bağlı Erçek, Aktaş, Ilıkaynak, Aşağıgölalan, Yukarıgölalan köylerinde; Muradiye ilçesine bağlı Sürüyolu, Doğangün, Sarımemet, Akbulak, Kuşçu köylerinde; Gevaş ilçesine bağlı Gündoğan, Abalı, Güzelkonak, Dağyöre, Dokuzagaç köylerinde; Özalp ilçesine bağlı Sugeçer, Savatlı, Y.ayazca, A.Ayazca, Beyaldı köylerinde ve Gürpınar ilçesine bağlı Parmakkapı, Otbiçer, Kuşdağı, Yolaşan, Cevizalan köylerinde yürütülmüştür. Çalışma toplam 25 köyde 250 hanede yetiştirilen 3208 sığır 10488 koyun da gerçekleştirilmiştir.

Belirlenen hanelere her ay gidilerek hayvan sahipleriyle görüşülmüş ve alınan bilgiler anket formuna kaydedilmiştir. Hayvanların barınakları, bakım ve beslenmesi, hastalıklar yönünden kontroller yapılmıştır.

Anket değerlendirilmesinde gelir düzeyi 300 YTL'ye kadar olanlar kötü, 300-600 YTL arası orta, 600 YTL ve yukarısı iyi olarak değerlendirildi.

Anket formu değerlendirilmesinde barınaklar sınıflandırılırken, yapı malzemesi, görünüm ve planlama, aydınlatma, pencere sayısı, havalandırma, durak yeri, idrar kanalı, gübre temizliği, yemliklerin şekli ve yapım malzemesi, yem ve servis yolu, altlık kullanımı ile yem deposu gibi unsurların varlığı dikkate alınarak iyi, orta ve kötü olarak üç gruba ayrılmıştır.

Barınak durumu kötü olan işletmeler, kerpiç damlı, sıvasız havalandırması olmayan, aydınlatması yetersiz, idrar kanalı olmayan yapılar olarak gözlemlendi.

Barınak durumu orta olan işletmeler, kerpiç veya taş duvarlı, sıvalı aydınlatma ve havalandırması yeterli, idrar kanalı olan yapılar şeklinde gözlemlendi.

Barınak durumu iyi olan işletmeler tuğla veya briketten yapılmış, eğimli çatıya sahip, havalandırma ve aydınlatması iyi, idrar kanalı, yem ve servis yolu olan yapılar olarak değerlendirildi.

Yapılan anketlerle;

1. Hastalıkların dağılımı
2. Hastalıkların barınakla ilişkisi
3. Hastalıkların bakım besleme ile ilişkisi
4. Hastalıkların mevsimlere göre dağılımı
5. Yetiştiricinin ekonomik yapısı ile ilişkisi istatistiki olarak belirlenmiştir.

Anketler istatistik analiz programı olan SAS ta analiz edilmiştir.

BULGULAR

Hastalıkların Dağılımı

Yapılan çalışmada anket sonuçlarına göre iç hastalıklar %52, 30 ile ilk sırada, Cerrahi hastalıklar %34, 90 ile ikinci sırada ve Doğum hastalıkları %12, 80 ile üçüncü sırada tespit edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Hastalıkların klinik alanına göre dağılımları.

Hastalıklar	Görülme Frekansı	Görülme Oranı (%)
Dahili Hastalıklar	523	52.30
Cerrahi Hastalıklar	349	34.90
Doğum Hastalıkları	128	12.80
Toplam	1000	100

Yapılan anketlerin analiz sonuçlarına göre cerrahi hastalıklar %19,2 ile ayak hastalıkları, %17, 40 ile deri hastalıkları, %17 ile travma, %18, 50 ile kitlesel lezyonlar, %16, 40 ile göz hastalıkları, %11, 50 ile anomaliler teşkil etmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Cerrahi Hastalıkların Dağılımı

Hastalıklar	Görülme Frekansı	Görülme Oranı (%)
Ayak Hastalıkları	192	19.20
Göz Hastalıkları	164	16.40
Deri Hastalıkları	174	17.40
Travma	170	17.00
Anomaliler	115	11.50
Kitle Lezyonları	185	18.50
Toplam	1000	100

Cerrahi Hastalıkların Mevsimlere Göre Dağılımı

İlkbaharda en çok anomaliler, ayak hastalıkları ve kitlesel lezyonların olduğu anlaşıldı. Yaz mevsiminde en çok görülen cerrahi hastalıkların başında ayak hastalıkları, travma, kitlesel lezyonlar ve deri hastalıklarının geldiği görülmüştür. Sonbaharda en sık görülen hastalıkların başında kitlesel lezyonlar, travma ve ayak hastalıkları gelmektedir. Kışın ise en sık görülen cerrahi hastalıklar; göz hastalıkları, ayak ve deri hastalıklarıdır. Hastalıkların mevsimlere göre dağılımı, anket yapılan hanelerin verilerine göre tablolarda ayrıntılı olarak sunulmuştur (Tablo 3, 4, 5, 6, 7).

Tablo 3. Gevaş ilçesinde cerrahi hastalıkların mevsimlere göre dağılımı

Cerrahi Hastalıklar	İlkbahar		Yaz		Sonbahar		Kış	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Deri Hast.	8	16	19	38	4	8	18	36
Göz Hast.	4	8	1	2	7	14	22	44
Ayak Hast.	11	22	12	24	8	16	3	6
Travma	7	14	6	12	6	12	1	2
Anomaliler	5	10	3	6	11	22	1	2
Kitle Lezyonları	15	30	9	18	14	28	5	10

Tablo 4. Gürpınar ilçesinde cerrahi hastalıkların mevsimlere göre dağılımı

Cerrahi Hastalıklar	İlkbahar		Yaz		Sonbahar		Kış	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Deri Hast.	9	18	7	14	6	12	18	18
Göz Hast.	7	14	4	8	1	2	30	48
Ayak Hast.	4	8	14	28	8	16	2	50
Travma	9	18	13	26	15	30	0	0
Anomaliler	4	8	6	12	5	10	0	0
Kitle Lezyonları	17	34	6	12	15	30	0	0

Tablo 5. Merkez ilçede cerrahi hastalıkların mevsimlere göre dağılımı

Cerrahi Hastalıklar	İlkbahar		Yaz		Sonbahar		Kış	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Deri Hast.	9	18	5	10	11	22	1	2
Göz Hast.	11	22	2	4	2	4	22	44
Ayak Hast.	5	10	14	28	4	8	17	34
Travma	5	10	17	34	15	30	0	0
Anomaliler	13	26	7	14	6	12	0	0
Kitle Lezyonları	7	14	5	10	12	24	10	20

Tablo 6. Muradiye ilçesinde cerrahi hastalıkların mevsimlere göre dağılımı

Cerrahi Hastalıklar	İlkbahar		Yaz		Sonbahar		Kış	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Deri Hast.	7	14	7	14	4	8	5	10
Göz Hast.	6	12	4	8	6	12	12	24
Ayak Hast.	2	4	16	32	12	24	16	32
Travma	10	20	8	16	8	16	9	18
Anomaliler	10	20	5	10	7	14	3	6
Kitle Lezyonları	15	30	10	20	13	26	5	10

Tablo 7. Özalp ilçesinde cerrahi hastalıkların mevsimlere göre dağılımı

Cerrahi Hastalıklar	İlkbahar		Yaz		Sonbahar		Kış	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Deri Hast.	9	18	12	24	4	8	11	22
Göz Hast.	4	8	5	10	2	4	12	24
Ayak Hast.	6	12	18	36	6	12	14	28
Travma	9	18	4	8	20	40	8	16
Anomaliler	13	26	5	10	6	12	5	10
Kitle Lezyonları	9	18	6	12	12	24	0	0

Hayvan Sağlığı Hizmetleri

Yapılan anketlerin analiz sonuçlarına göre yetiştiricilere hayvan sağlığı hizmetlerini en çok özel veteriner klinikleri vermektedir. Ancak bu hizmeti alırken, hasta olan hayvanları muayene ettirenlerin sayısının oldukça düşük olduğu görülmüştür. Yetiştiriciler daha çok kliniklerde hastalığı tarif ederek ilaç aldıklarını belirtmişlerdir.

Kliniklerden sonra ikinci sırayı Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri almaktadır. Bu kurumlardan alınan hizmetlerin büyük kısmını ise aşılama oluşturmaktadır.

Geriye kalan yetiştiricilerin büyük çoğunluğu sağaltımı ampiriklerin yaptığını belirtmişlerdir. Veteriner Fakültesi hastanesinden çok az sayıda yetiştirici hizmet aldığını belirtmiştir (Tablo 8).

Tablo 8. Sağlık hizmeti alınan kurum veya kişiler

Sağlık hizmeti alınan yer	İşletme sayısı	%
Özel klinikler	168	67.2
Vet. Fak. Hastanesi	9	3.6
Ampirikler	20	8.0
Tarım Müdürlükleri	53	21.2

Tablo 9. Cerrahi hastalıkların barınak tipi ile ilişkisi.

Barınak Yapı tipi	Cerrahi hastalıklar (%)						Toplam
	Ayak	Göz	Deri	Travma	Anomaliler	Kitle	
Kötü	11.60	14.00	11.60	4.80	2.00	3.60	47.60
Orta	9.20	10.40	4.80	1.20	1.20	2.80	29.60
İyi	5.60	9.60	4.40	1.20	0.40	1.60	22.80
Toplam	26.40	34.00	20.80	7.20	3.60	8.00	100.00

Tablo 10. Cerrahi hastalıkların yetiştirici gelir durumu ile ilişkisi

Gelir durumu	Cerrahi Hastalıklar						Toplam
	Ayak	Göz	Deri	Travma	Anomaliler	Kitle	
Kötü	35	25	25	12	6	13	116
Orta	53	29	25	6	3	6	122
İyi	4	5	2	0	0	1	12

TARTIŞMA VE SONUÇ

Gerek ülkemizde gerekse bölgemizde cerrahi hastalıkların önemli ölçüde sorun yarattığı ve verim kayıplarına neden olduğu bilinmektedir. Ülkemizde modern anlamda koyun ve sığır yetiştiriciliği son yıllarda büyük mesafeler almıştır. Bu gelişmelerle bazı sorunlarda ortaya çıkmaktadır. Bu problemlerin büyük bir kısmını cerrahi hastalıklar oluşturmaktadır. Bu hastalık tablolarının oluşmasında en büyük neden barınma, bakım besleme ve bilinçli yetiştiriciliğin yapılmamasıdır. Çalışmada elde edilen sonuçlar Van ilinde ki sığır ve koyunların çoğunluğunu yerli ırkların oluşturduğu, çevre şartları ve yetiştiricilerin bilgi düzeyi kültür ırkı hayvan

Cerrahi Hastalıkların Barınak Tipi ile İlişkisi

Yapılan anketlerin analiz sonuçlarına göre kötü tip barınaklarda cerrahi hastalıklar %47.60 ortada %29.60, iyi tip barınaklarda ise %22.80 olarak görülmektedir. Cerrahi hastalıkların barınak tipine göre dağılımı tablo 10'daki gibidir (Tablo 9).

Cerrahi Hastalıkların Yetiştirici Gelir Durumu İle İlişkisi

Anket analiz sonuçlarına göre gelir durumu kötü ve orta olan yetiştiricilere ait barınaklarda hastalıklar daha sık görülmektedir. Gelir durumu iyi olan yetiştiricilerin hayvanlarında ise hastalık oranı düşük düzeyde saptandı (Tablo 10).

Bakım beslemenin yetiştiricinin ekonomik durumu ile yakın ilişkisinden dolayı ekonomik geliri kötü olan hanelerde, bakım-besleme eksikliklerinden kaynaklanan hastalıklar daha çok gözlenmektedir.

yetiştirmeye uygun olmadığı için alınan verimlerin çok düşük olduğunu ortaya koymuştur.

Hayvan barınakları inşa edilecek yöre iklim koşullarına göre planlanmalı ve yapı elemanlarına en uygun boyut verilmelidir. Bu durum hem maliyetten tasarruf hem de hayvanların barınak içerisinde optimum koşullar altında yaşamalarını sağlayacaktır. Bunun sonucu olarak elde edilecek verimin miktar ve kalitesi de önemli oranda artacaktır (6).

Yapılan çalışmada barınak yapısı kötü olan işletmelerde cerrahi hastalıkların daha yoğun görülmesi yapılan araştırmalarla da örtüşmektedir (6). İlginç olan, Türkiye'nin batısı ve doğusunda aynı sorunlarla karşılaşılmıştır.

Van İlindeki özel süt sığırcılığı işletmelerinde pencere alanının yetersiz olması yanında, yapılan havalandırma bacalarının çatılarda üniform biçimde dağıtılmaması ve havalandırmanın yetersiz olması barınak içerisinde olumsuz çevre koşullarının oluşmasına neden olmaktadır (6).

Ahır durumu yeterli olarak tanımlanan işletmelerde, kötü durumda olan buzağı oranı % 16,7; ölen ve satılan buzağı oranları % 8,5-% 20,8 iken, ahır durumu kötü olan işletmelerde bu oranlar aynı sırayla % 22,2, % 23,7 ve % 26,0 olarak bulunmuştur. En fazla kötü (% 61,1) durumda olan, ölen (% 67,8) ve satılan (% 53,1) buzağı oranları en fazla buzağının bulunduğu ahır durumu orta olan işletmelerde saptanmıştır (6).

Çalışma sonuçlarına göre kötü tip barınaklarda cerrahi hastalıklar % 47,60 ortada % 29,60, iyi tip barınaklarda ise % 22,80 olarak saptanması araştırmacının bulgularını desteklemektedir.

Yapılan çalışma sonuçlarına göre yetiştiricilerin büyük çoğunluğu, hayvan sağlığı hizmetleri için özel veteriner kliniklerine müracaat etmektedirler. Ancak bu hizmet sırasında, hasta olan hayvanları muayene ettirenlerin sayısının oldukça düşük olduğu görülmüştür. Yetiştiriciler daha çok kliniklerde hastalığı tarif ederek ilaç almakta ve kullanılmaktadırlar. Kliniklerden sonra ikinci sırayı Tarım Müdürlükleri almaktadır. Bu kurumdan alınan hizmetlerin büyük kısmını ise aşılama oluşturmaktadır. Geriye kalan yetiştiricilerin büyük çoğunluğu sağaltımları ampiriklerin yaptığını belirtmişlerdir. Veteriner Fakültesi kliniklerinden çok az sayıda yetiştirici hizmet aldığı belirtilmiştir. Bu sonuçlar araştırmacıların görüşünü desteklemektedir. Çünkü yetiştiriciler veteriner hekimlerden yeterli düzeyde sağlık hizmeti almamaktadır. Ayrıca hayvanlarda ırk ıslahı ve düzenli besleme yöntemleri hakkında bilgi edinmemektedir. Bu nedenlerden ötürü verimler düşük ve hastalıklar daha sık görülmektedir.

Yörenin sınıra yakın olması nedeniyle kontrolsüz hayvan girişi ve ahır şartlarının yetersizliği ile yetiştiricilerin bilgi yetersizliği hastalıkların önemli oranda görülmesine neden olmuştur (6).

Araştırma sonuçlarına göre ayak hastalıklarının sık görülmesi (şap, piyeten gibi) bulaşıcı hastalıklardan oluştuğu düşünülmekte bu da araştırmacıyı desteklemektedir.

Sığırlarda papillomatozisin oluşumuna Bovine Papilloma Virus'un (BPV) neden olduğu belirtilmektedir (2). Ayrıca beslenme, kalıtım, bünye bozukluğu, irkilti (fiziksel ve kimyasal), hormonal bozukluk, mutasyon, elektriksel yük ve avitaminozis gibi nedenlerin rol oynadığı bildirilmektedir (2, 17, 18, 21).

Çalışma sonuçlarına göre, barınak ve çevre koşullarının kötü olması, sık barındırma, kötü besleme, kitle lezyonlarına neden olduğu düşünülmektedir.

100. Yıl Üniversitesi Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniğine getirilen sığırlarda en çok görülen hastalıklar; % 20 ile ayak hastalıkları ve turnak deformasyonları, % 15 ile değişik tür (akut-kronik) apseler, % 11,60 ile göbük enfeksiyonları ve 4,16 ile eklem ve synovial kese hastalıklarıdır (7). Koyun ve keçilerde ilk sırada atresia ani ve rectiler % 22,72 ile şekillenirken, fitıklar % 22,45 ve eklemle ilgili hastalıklar ise % 13,63 oranındadır.

Yapılan araştırmalarda (1, 11, 26), sığırlarda karşılaşılan hastalıklar arasında; ayak hastalıkları ve turnak deformasyonları ile sindirim sistemi yabancı cisim hastalıklarının birinci sırada olduğu belirtilmektedir. Buzağılarda ise göbük lezyonları (Hernia Umbilicalis,

Omphalitis)'nın ilk sırada yer aldığı vurgulanmaktadır (10, 28).

Yapılan anketlerin analiz sonuçlarına göre cerrahi hastalıklar %19,2 ile deri hastalıkları, %17,40 ile ayak hastalıkları, %17 ile travmalar, %18,50 ile kitlesel lezyonlar, %16,40 ile göz hastalıkları, %11,50 ile anomaliler teşkil etmiştir. Bu sonuçlar araştırmacıların bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Yapılan çalışmalarda (5, 14, 15, 20), IBK olaylarının ciddi ekonomik kayıplara neden olduğu, bunda da hayvan sahiplerinin semptomları yeterince gözleyememesi, ancak korneada vaskularizasyon ve ülserleşme belirlendikten sonra hekime danışmasının etkili olduğu ifade edilmektedir.

Çalışmada sonuçlarına göre yetiştiricilerin ampirik tedavi uygulamaları, veteriner hekime muayene yaptırmaması, sadece semptomları söyleyip ilaç alması araştırmacının bulgularını desteklemektedir. Ayrıca kış mevsiminin uzun ve sert geçmesi, hayvanların 150-180 günü kötü ahırda kalmaları, bakım ve beslemenin düzenli olmaması, ayrıca meraların zayıf olması, yaz mevsiminin kurak geçmesi göz hastalıklarının görülme oranını arttırmaktadır.

Çalışma sonuçları toplu olarak değerlendirildiğinde Dahili hastalıklar %52,30 ile ilk sırada, Cerrahi hastalıklar %34,90 ile ikinci sırada ve Doğum hastalıkları %12,80 ile üçüncü sırada tespit edilmiştir.

Cerrahi hastalıklar %19,2 ile deri hastalıkları, %17,40 ile ayak hastalıkları, %17 ile travma, %18,50 ile kitlesel lezyonlar, %16,40 ile göz hastalıkları, %11,50 ile anomaliler teşkil etmiştir. İlkbaharda en çok anomaliler, ayak hastalıkları ve kitlesel lezyonlar, görülmüştür. Yaz mevsiminde en çok görülen cerrahi hastalıkların başında deri hastalıkları, travma, kitlesel lezyonlar, ayak hastalıklarının geldiği görülmüştür. Sonbaharda en sık görülen hastalıkların başında kitlesel lezyonlar, travma ve deri hastalıkları gelmektedir. Kışın ise en sık görülen cerrahi hastalıklar; göz hastalıkları, ayak ve deri hastalıklarıdır.

Yetiştiriciler hayvan sağlığı hizmetlerini en çok özel veteriner kliniklerinde almaktadırlar. Ancak bu hizmeti alırken, hasta olan hayvanları muayene ettirenlerin sayısının oldukça düşük olduğu görülmüştür. Yetiştiriciler daha çok kliniklerde hastalığı tarif ederek ilaç aldıklarını belirtmişlerdir. Kliniklerden sonra ikinci sırayı Tarım Müdürlükleri almaktadır. Bu kurumdan alınan hizmetlerin büyük kısmını ise aşılama oluşturmaktadır. Geriye kalan yetiştiricilerin büyük çoğunluğu tedaviyi ampiriklerin yaptığını belirtmişlerdir. Veteriner Fakültesi hastanesinden çok az sayıda yetiştirici hizmet aldığını belirtmiştir. Kötü tip barınaklarda cerrahi hastalıklar %47,60 ortada %29,60, iyi tip barınaklarda ise %22,80 olarak görülmektedir. Gelir durumu kötü ve orta olan yetiştiricilerde hastalıklar daha sık görülmüştür. Gelir durumu iyi olan yetiştiricilerin hayvanlarında ise hastalıklar daha az görülmüştür.

Sonuç olarak, yörenin coğrafi konumu nedeniyle çok hassas davranılmalı, özellikle üniversite ve tarım bakanlığı koordineli çalışarak ortak projeler üretmelidir. Yörede kış mevsiminin uzun sürmesinden dolayı hayvanlar bu süre boyunca barınaklarda kaldığı için barınak koşulları iyileştirilmeli, hijyenik şartlara azami dikkat edilmeli, enfeksiyöz hastalıklara karşı önlemler alınmalı ve yetiştiriciler bilinçlendirilmelidir. Böylece hem bölge hem ülke hayvancılığına katkı sağlanacağı kanaatine varılmıştır.

KAYNAKLAR

1. Akın F, (1976): Sığırlarda retikulo peritonitis travmatika ile ilgili bozukluklar ve bunların operatif yolla sağaltımı. A. Ü. Vet. Fak. Derg. , 23, 3-4: 444-464.
2. Alibaşoğlu M, Yeşildere T, (1988): Veteriner genel patoloji ve tümör bilimi. Kardeşler Basımevi 161-162, İstanbul.
3. Alkan İ, Gürkan M, Gençcelep M, Bakır B, (1994): 1988-1992 yılları arasında YYÜ Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniğine getirilen hayvanlarda karşılaşılan cerrahi hastalıkların toplu değerlendirilmesi. YYÜ Vet. Fak. Derg. 5, 1-2: 1-9.
4. Amstutz HE, (1985): Prevention and control of lameness in dairy cattle symposium on bovine lameness and orthopedic. Veterinary Clinics of North America, Faculty Animal Practice, 1, 1: 25-37.
5. Antepioğlu H, (1962): Kerato-conjunctivitis and infectious keratitis of cattle in Turkey. A.Ü. Vet. Fak. Derg. 9, 2: 112-113.
6. Bakır G (2002): Van ilindeki özel süt sığırcılığı işletmelerinin yapısal durumu. YYÜ Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi 12, 2: 1-10
7. Belge A, Alkan İ, Taş A, (1995): Bir besi işletmesinde karşılaşılan enfeksiyöz bovine keratokojunktivitis olayı ve sağaltımı. YYÜ. Sağ. Bil. Enst. Derg. 1:22-26
8. Berg JN, (1986): Contagious foot-rot of sheep: In: Current Veterinary Therapy, Foot Animal Practice (ed) Howard JL. pp: 167-168.
9. Düz E, Bakır B, (2000): Van ve yöresinde aktinomikoz ve aktinobasilozun insidans, patogenezi ve sağaltımı üzerine karşılaştırmalı çalışmalar. YYÜ Sağ. Bil. Enst. Dergisi, 6, 1-2: 101-113.
10. Görgül OS, (1978): Buzağlarda göbek lezyonları ve tedavileri. S.Ü. Vet. Fak. Neonatal Buzağı Sempozyumu.(78-85).
11. Görgül OS, (1988): Sığırlarda tırnak bakımı ve ayak hastalıkları sebep ve sonuç ilişkileri. U. Ü. Vet. Fak. Derg., 7, 1-2-3: 37-44.
12. Greenough RP, Maccallum JF, Weaver DA, (1972): Lameness in cattle. 1nd Ed. Oliver-Boyd, Edinburg.
13. Hinton DG, (1991): Eradication of actively spreading ovine foot-rot. Australian Vet. J., 68, 3: 118-119.
14. Howard JL, (1986): Current veterinary therapy. 2. Food Animal Practice. W. B. Saunder Co., Philadelphia 831-833.
15. İşler CT, (2005): Hatay ve çevresinde sığır, koyun ve keçilerde görülen göz hastalıklarının insidansı. Doktora Tezi, F. Ü. Sağ. Bil. Ensti., Elazığ.
16. İzci C, (1993): Koyunların önemli bir ayak hastalığı: Piyeten(Foot-rot). Hasad, 8:94: 26-28.
17. Jarrett, W.F.H. (1985 b): The natural history of bovine papillomavirus infections. Advances in Virology. 5, 83-100.
18. Jarrett WFH, (1985 a): Bovine Papillomaviruses. Clinics in Dermatology, 3:4.
19. Orsag A, (1982): Aktuelle orthopadische probleme bei der indutrimassigen rinderhaltung, XIV. E.S.V.S. Congress, 7-9th, İstanbul University Faculty of Veterinary Medicine, 131-136.
20. Pugh GW, Hughes DE, Schultz VD, (1976): Infectious bovine keratokojunktivitis : experimental induction of infection in calves with mycoplasmas and morexella bovis. Am. J. Vet. Res. 37, 5: 493-495.
21. Scott DW and Anderson WI, (1992): Bovine cutaneous neoplasms, literatüre reviev and retrospective analysis of 62 cases (1978-1990). Com. Cont. Educ. Proc. Vet. 14, 10: 1504-1419.
22. Tulasne JJ, Beguin JC, (1982): Ovine foot-rot: General report. Fourth İnternational Symposium "Disordes Ruminanat Digit" 7-10 October, Paris/Maisons-Alford.
23. Van Tarım İl Müdürlüğü verileri (2001)
24. Vermunt JJ, Greenough PR (1994): Predisposing factors of laminitis in cattle. Br. Vet. J, 150, 151-164.
25. Weaver AD, (1981): Lameness in cattle. Wright Scientechnicw, 1stEd. Bristol.
26. Yanık K, Çamoğlu A, (1990): 1983-1989 yılları arasında sığırlarda karşılaşılan cerrahi hastalıkların toplu bir değerlendirilmesi. A.Ü. Vet. Fak. 2.Ulusal Cerrahi Kongresi Tebliği. A.Ü. Basımevi 1990-Ankara.
27. Yavru N, İzci C, (1988): Konya bölgesinde sığır topallıklarına neden olan extremitte hastalıklarının sınıflandırılması ve bu hastalıkların tanısında radyolojinin önemi. Doğa TU Vet. Ve Hayv. D.C. 13, 3: 283-293
28. Yücel R, (1982): İstanbul ve Tekirdağ bölgesindeki sığırlarda görülen ayak hastalıklarının toplu bir değerlendirilmesi. İ.Ü. Vet. Fak. Derg. 8, 1: 47-61.
29. Yücel R, Özsoy S, (1999): Evcil hayvanlarda ayak hastalıkları, Teknik Yayınevi, İstanbul.